LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI DEMOCRATIZAREA CUNOAȘTERII ÎN STATUL DE DREPT

INDIVIDUAL FREEDOM AND THE DEMOCRATIZATION OF KNOWLEDGE IN THE RULE OF LAW

Rodica NICHITA, ORCID: 0000-0002-0623-5578,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 342.34:342.721:342.733(478) e-mail: r.nichita2012@yandex.com

Într-un cuvânt, democrația modernă înseamnă înainte de toate,
organizația libertății **(Constantin Stere)**

The rule of law in the contemporary period is subject to technological challenges, where artificial intelligence (AI) determines the participants involved in the educational process of education and training to capitalize on "the knowledge that is a click away" in order to outline and develop the honor and dignity of the being human, based on individual educational freedom. The orientation of the Republic of Moldova towards the European democratic value space allows the cultural and educational association and the integration of the value systems promoted by the European Union. The right to information and the right to education represent supreme values of the human being in the age of digital technologies, regardless of the principle of territoriality and state borders.

Cuvinte-cheie*: stat de drept, democratizarea cunoașterii, onoarea și demnitatea umană, libertatea individuală educațională, inteligența artificială.*

INTRODUCERE

Republica Moldova ca stat suveran, independent și democratic a apărut la 27 august 1991, în baza Declarației de Independență a Republicii Moldova și a Declarației de Suveranitate din 23 iunie 1990 (HCC4 – b/96). Odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994 care a intrat în vigoare la 27 august 1994, în art. 1 alin. 3 din Constituția Republicii Moldova, este consacrat că Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Aceste prevederi identifică esența statului de drept, reprezintă fundamentul moralității fără de care civilizația noastră nu ar fi existat, iar libertatea, egalitatea, demnitatea și independența națională reprezintă idei fundamentale a Constituției Republicii Moldova. Legea fundamentală proclamă Republica Moldova stat de drept democratic, în care dreptatea reprezintă o valoare supremă și este garantată. Statul de drept nu înseamnă numai o legalitate formală, care asigură

regularitatea și coerența în instaurarea și punerea în aplicare a ordinii democratice în țară, ci și o justiție bazată pe recunoașterea și deplina acceptare a personalității umane (HCC43/99).

La rândul său democrația reprezintă forma orânduirii politice, bazată pe recunoașterea principiilor suveranității, libertății și egalității cetățenilor. În statul de drept legile sunt aplicate după o ordine unică, consacrată în Constituție, conform căreia toate puterile în stat, legislativă, executivă și judecătorească își exercită atribuțiile în conformitate cu legislația în vigoare. Concepția statului de drept democratic este chemată să confirme prioritatea persoanei, adică să determine concret sfera de manifestare a libertății individului în care intervenția statului să fie legală, iar drepturile și libertățile omului să fie asigurate la maxim, unde statul răspunde față de cetățean și cetățeanul față de stat prin consolidarea și respectarea strictă a legii. Problema esențială a statului de drept democratic rezidă în interacțiunea statului cu persoana, iar soluționarea acestei probleme duce la ideea suveranității poporului, care în esență reprezintă o trăsătură importantă a statului de drept. Suveranitatea poporului semnifică faptul că numai poporul este sursa puterii totale de care dispune statul, conform prevederilor art. 2 alin. 1 din Constituția Republicii Moldova: *„Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative în formele stabilite de Constituție”.* Edificarea statului de drept democratic fără implicarea cetățenilor este imposibilă iar în procesul de dezvoltare a noilor relații democratice, principala condiție este relația dintre *stat-persoană-societate*.

Așadar, statul de drept reprezintă o valoare socială supremă care are drept scop de a contura principiul umanismului în relațiile statului cu cetățenii, de a garanta și proteja viața, sănătatea, onoarea, demnitatea și libertatea persoanei, fiind un instrument de combatere a birocrației și egoismului, unde oamenii respectă legile și se implică în organizarea și funcționarea statului și tind spre un viitor fericit și o viață decentă.

În același timp, o condiție inerentă a edificării statului de drept o constituie democratizarea societății, și presupune necesitatea strictă a formării societății civile cu un grad înalt de cultură politică și juridică a populației, cât și a personalului aparatului de stat. Societatea civilă dezvoltată reprezintă fundamentul social al statului de drept, unde domină principiul libertății, activității culturale, sociale, economice și politice.

MATERIAL ȘI METODĂ

Conținutul și figura principală a societății reprezintă omul ca individ, personalitate, cu interesele și necesitățile lui individuale, a căror realizare liberă e posibilă doar în lipsa controlului politic. Aceste interese și necesități se realizează prin intermediul unor instituții sociale ca familia, instituțiile de învățământ, asociațiile culturale, științifice și altele. În același context, precizăm că o condiție importantă de care depinde statul de drept democratic constă în ridicarea nivelului de cultură politică și juridică a membrilor societății, a culturii democrației, participării politice, a culturii administrării și răspunderii reprezentanților puterii.

Principala condiție spre edificarea unui stat de drept viabil și durabil în Republica Moldova o constituie garantarea legalității, securității juridice, interzicerea arbitrariului, accesul la justiție în fața instanțelor judecătorești independente și imparțiale, inclusiv controlul judiciar al actelor administrative, respectarea drepturilor omului, nediscriminarea și egalitatea în fața legii (HCC4/2013). Garantarea și asigurarea reală a drepturilor și libertăților cetățenilor reprezintă un scop final al activității statului de drept, deoarece acesta este format pentru asigurarea intereselor societății în general și a fiecărui membru în parte. Realizarea drepturilor și libertăților cetățeanului presupune că fiecare om nu numai *de jure*, dar și *de facto* dispune de aceste drepturi și libertăți. De asemenea, poate în limitele juridice și politice, potrivit voinței sale să se folosească și să dispună de posibilități de apărare și să ceară de la organele competente restabilirea drepturilor lezate.

Cunoașterea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este o condiție importantă pentru realizarea statului de drept unde onoarea, demnitatea umană, personalitatea și dreptatea reprezintă valori supreme. Nu se poate respecta corect ceea ce nu se cunoaște corect. Consider că în condițiile actuale, când se face tot mai evidentă respectarea drepturilor omului prin prisma alin.3 art.1 a Constituției Republicii Moldova coraborat cu art. 35 a Constituției Republicii Moldova – permite identificarea *democratizării cunoașterii*, învățării, educării, instruirii în sec. XXI. Conform art. 35 din Constituția Republicii Moldova, dreptul la învățătură reprezintă unul dintre cele mai importante drepturi sociale ale omului. Acest drept creează premisele necesare pentru afirmarea plenară a personalității și a demnității umane, precum și pentru dezvoltarea întregii societăți. De nivelul potențialului intelectual al persoanei depinde nu numai promovarea persoanei pe scară socială și statutul ei social, dar și progresul societății în ansamblu, evoluția vieții economice, sociale și culturale (HCC27/1998).

Cunoașterea, de-a lungul evoluției istorice, s-a conturat la nivelul civilizației umane prin schimbări majore ce au permis dezvoltarea *statului-persoanei-societății.* Marile schimbări care s-au petrecut la nivelul civilizației umane pot fi încadrate în patru etape:

a. Prima revoluție industrială – sec. XVIII-lea – puterea *aburului*, ceea ce a dus la industrializarea și apariția tehnologiilor.

b. A doua revoluție industrială – sec. XIX-lea – cand apare o nouă formă de energie, *electricitatea.*

c. A treia revoluție industrială – sex. XX- lea – apar computerele și automatizarea, *informația*.

d. Astăzi vorbim despre a patra revoluție care schimbă raporturile legate de informație prin apariția *internetului*, sistemele *cyber – inteligența artificială* (AI).

Datorită acestor patru revoluții astăzi omenirea se află în fața unor schimbări unde nu există decât două variante: să te opui sau să te adaptezi. Cei care se află în procesul instructiv-educativ, indiferent de nivelul de învățământ (preșcolar, primar, gimnazial, liceal, universitar), sunt obligați să fie parte a procesului de schimbare pentru a asigura realizarea democratizării cunoașterii. Astăzi cunoașterea se află la un click distanță, ac-

cesibilă oricui. Asta schimbă modalitatea în care cel educat se raportează la cunoaștere. Faptul că am acces la cunoaștere când vreau și cum vreau este un factor pozitiv în dezvoltarea ființei umane, numai că odată cu această democratizare a cunoașterii, avem parte de un amestec de cunoaștere: *cunoaștere* și *pseudocunoaștere* (*fake* – zonele necontrolate ale rețelelor sociale). Așadar apar riscuri pentru cel care este interesat în a se educa în condițiile democratizării și ale unui acces extraordinar la cunoaștere. Studiile de psihologie educațională arată că educația are drept scop formarea competențelor. Competența înseamnă un amestec de cunoștințe declarative (ce știi despre lucruri), cunoștințe procedurale (ce știi să faci) și valori care astăzi pot fi accesate ușor și care asigură accesul extraordinar la democratizarea cunoașterii. Psihologia ne spune că dacă ai valori, dacă ești conștient de ele și de rolul lor, apare sentimentul de „*viață cu sens*”, care este o condiție esențială a fericirii. Fericirea se află într-o strânsă interdependență cu libertatea individuală și libera dezvoltare a personalității umane, garantată de alin. 3 art. 1 a Constituției Republicii Moldova. De asemenea vom menționa că cel care educă este supus unor schimbări majore, fundamentale iar paradigma clasică ce contura o diferență netă între profesor și student (educator și cel care este educat), prin prisma volumului de cunoștințe nu mai este relevantă.

CONCLUZII

Rolul cadrului didactic în era digitalizării și a inteligenței artificiale este să învețe elevii și studenții să se raporteze corect la informație, să-și dea seama care informație este corectă și care informație este falsă. Astăzi lumea începe să gândească ceva în genul “de ce să mai învățăm din moment ce totul e la un click distanță?” și că “inteligența artificială oricum știe mai multe decât știm noi”. În contextul dezvoltării fără precedent a sistemelor de inteligență artificială, oamenii trebuie să învețe mai mult decât până acum pentru a se putea adapta mai ușor unui viitor extrem de volatil. Exact cum nici noi, nici altcineva, nu a putut prezice criza economică din 2008-2009, nu a putut prezice pandemia și nici războiul din Ucraina, adică tot felul de evenimente care au consecințe foarte mari, ne determină să schimbăm paradigma învățării prin prisma responsabilității, rațiunii și conștientizării ca elemente inalienabile liberei dezvoltări a ființei umane. Pornind de la cele enunțate mai sus, Constantin Stere în lucrarea sa „Curs de drept constituțional” (p. 514-641), susține: *libertățile individuale țin de interesul moral iar **libertatea învățământului** este parte componentă a libertății conștiinței, unde rațiunea și responsabilitatea sunt cele care permit dezvoltarea culturii juridice, politice și sociale. Cât privește procesul de predare a dreptului, acesta trebuie să fie asemănător cu cel al predării lecțiilor de morală care nu se limitează la expunerea regulilor de conduită pentru fiecare zi, ci își propune să dea și o lecție generală, arătând cum urmează să-și trăiască omul – viața.* În societatea contemporană, informația se confundă adesea cu învățarea, iar noi credem că dacă avem acces la informații, o să și învățăm. Nu e suficient să ai acces la informație, iar informația în esență, nu este învățare. Responsabilitatea ca element indispensabil a libertății individuale educaționale, presupune stabilirea

furnizorilor de educație prin intermediul mediilor de învățare (instituții de învățământ, conferințe, mese rotunde, conținut media și conținut științific), deoarece nu există un oficiu de protecție a consumatorului care spune *acesta este furnizorul bun de învățare – acesta nu este bun.* În acest caz intervin autoritățile publice prin intermediul cadrului normativ. Pentru a face față zilei de mâine, urmează să gândim educația pe care ne-o facem nouă înșine, iar pentru a creea o versiune mai bună despre noi, trebuie să fim mai responsabili, mai raționali și conștienți de provocările apărute în societate.

Referințe:

1. TĂNASE, A., SECRIERU, R., RUSU, L., & STRULEA, M. (2017). Compendiu al jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova: (1995-2017).
2. GRECU, R. (2009). Stere în luptă pentru drepturile omului: concepţia drepturilor şi libertăţilor omului în opera juridică a lui Constantin Stere, Moldova. (2023).
3. Constituția Republicii Moldova: publicat: 29.03.2016 în Monitorul oficial, Nr. 78 art. 140 : modificate LP255 din 22.11.18 MO467-479/14.12.18 art. 786.
4. Redacția. (2023). ANALIZĂ Cele trei atitudini de învățare pe care adulții trebuie să le însușească, pentru o pregătire și o adaptare mai bune la viitorul tot mai volatil – Mircea Miclea. Edupedu.ro. https://www.edupedu.ro/analiza-cele-trei-atitudini-de-invatare-pe-care-adultii-trebuie-sa-le-insuseasca-pentru-o-pregatire-si-o-adaptare-mai-bune-la-viitorul-tot-mai-volatil-mircea-miclea/ [Accesat la 25.08.2023]
5. DAVID, D. (2022). Noua educație și revoluția 4.0+. Dilema Veche. https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/noua-educatie-si-revolutia-40-2222181.html [Accesat la 10.09.2023]